

**ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ:
ЗА СТАТТЕЮ “ВИХОВАНЄ І НАУКА”**

У статті розглядається ставлення П.Куліша до виховання дітей вдома і в школі.

In the article to regard attitude P. Kulisha to educate children in the at home and at school.

Педагогічні погляди, ідеї П.Куліша потрапляли не раз у коло наукових інтересів таких дослідників: М. Веркалець, В. Терлецького, Т. Антонюк, В. Лазаревої та інших.

Так, М. Веркалець дав загальну позитивну оцінку педагогічній спадщині П.Куліша [2].

В. Терлецький у статті “Пантелеймон Куліш і Костянтин Ушинський” спробував простежити за перипетіями життя й літературно-педагогічної діяльності педагога-реформатора К. Ушинського та П.Куліша, і відзначив: “І Куліш, і Ушинський постійно дбали про освіту рідного українського народу...” [5: 220].

Т. Антонюк у статті “Педагогічні погляди П.О. Куліша” звернула увагу на те, як П.Куліш визначав принципи формування національного характеру: “У своїй концепції виховання національного характеру велику увагу Куліш приділяє культурологічному аспекту” [1: 122]. Авторка цієї статті також зауважила, що такі статті П. Куліша, як: “Виховання дітей”, “Виховання дітей за підмогою школи”, “Дещо про виховання дітей” “...поки ж що... чекають на педагогів в архівах” [1: 117].

На думку В. Лазаревої, з появою “Граматики” П. Куліша розпочалась “...епоха освітнього відродження в Україні” [6: 103].

Автори навчального посібника “Історія української школи і педагогіки” у розділі “Просвітницька діяльність і педагогічні ідеї М.Костомарова і П.Куліша” зазначають: “Куліш стверджував, що наука, яка веде до відчуження від родини, народної моралі та одвічних патріархальних цінностей, є шкідливою” [4: 199].

Отже, названі дослідники приділили достатньо уваги вивченню педагогічних поглядів П.Куліша, але його принципи виховання залишались поза їхньою увагою.

У листі П.Куліша до М. Білозерського від 12 серпня 1858 року письменник радів з приводу приїзду до Києва М. І. Пирогова: “Радуюсь, что в Киеве Пирогов” [5: 155]. Пізніше, у 1865 році, більш зрілий П. Куліш у руслі ідей М. Пирогова напише важливу статтю “Вихованє і наука”. У цій праці він чітко розмежує процес навчання й виховання дитини вдома і в школі. А головне, на чому наголосив тоді письменник: “Все залежить від виховання нашої душі...” [4: 553].

Стаття П.Куліша “Вихованє і наука” складається з таких підрозділів: “Виховання дітей (дома)”, “Виховання дітей (за підмогою школи)” [4].

У підрозділі “Виховання дітей (дома)” письменник акцентує увагу на тому, що “Ми звикли розуму шукати тільки в школах, а хата – перва школа і перве сідало розуму” [4: 553]. Та й тому виховання дітей вдома, на думку П.Куліша, повинно бути особливим, оскільки саме в родині дитина вперше дізнається про основні принципи добротворення чи злотврення.

П. Куліш пропонує у вихованні дитини дотримуватися такого важливого принципу: “Коли дитина попросить того, що треба їй дати, зараз давай, а ні, то не дай ні разу. Слухатиме тоді дитина одного киву, як скажеш: не можна, і ростиме, шануючи своє і чуже право” [4: 553].

Письменник застерігає батьків, щоб ті не виховували у своїх дітей заздрість і немилосердя, оскільки все це може бути “...самим собі шкодливим” [4: 553].

Із зневагою говорить П.Куліш про тих батьків, які за іграшку дають дитині “нешасну тварину” тому, що дитина обов’язково її замучить і про це ніхто не буде знати. Все це, на перший погляд, здається дрібниці, але письменник звертається до батьків із запитанням:

“Кого способите ви сим лиш робом на вашу будучину?” [4: 554]. Більше того, він дає установку батьками про те, що “...у всьому викохуванні дітей з-малечку пам’ятай кожен, до чого ведеш дітей своїх” [4: 554]. Цю думку П.Куліша слід вважати вічно актуальною, оскільки будь-яке виховання повинно дійсно мати конкретну ціль.

Особливо письменник звертає увагу на стосунки батьків і дітей в родині. Так, він зазначає: “Часом дитина бовкне що-небудь проти батька-матері – усі сміються, а воно тоді ще гірше ляпає дурним язиком. Іноді скубне батька за чуба, а він і голову наставить, зіб’є з матері очіпок, а всі кругом шуткують, який з його розбишака!” [4: 555].

Все це, на його думку “...робить велику шкоду, бо дитина не знає з-малку першої своєї святині, а потім уже тільки боїться батька та матері, а в душі не шанує” [4: 555].

Внаслідок всього цього П.Куліш приходить до одного з його важливих принципів виховання: батьки повинні знати до чого ведуть своїх дітей.

Підрозділ “Викохування дітей (за підмогою школи)” письменник розпочинає таким реченням: “Щасливий той народ, що має добрі школи” [4: 555]. На думку П.Куліша, батьки з острахом віддають дітей до школи тому, що “...учителі... вважають домівку своїх учнів якимся вертепом зла, котре вони б то отсе мають повикорінювати в своїх учнях” [4: 556].

Тогочасні вчителі, твердить письменник, нехтували принципами виховання дитини в родині, нав’язували свої, які не завжди були високодуховними, а тому руйнували те, що закладала дитині родина. Це дало підстави П.Кулішеві зробити ще один важливий висновок: “...між сім’єю і школою лежить якась безодня, що дитині страшно її переступити” [4: 557].

Ця проблема й сьогодні хвилює педагогів, пошук шляхів спрямованих на знищення “безодні” між сім’єю та школою триває донині. Школи різних типів розробляють й впроваджують програми “Школа-родина”, де родина має стати опорою моралі й духовності школи.

Причини “безодні” між школою і родиною, на думку П. Куліша, в тому, що самі батьки нерідко нав’язують дитині думку: “...учитель вельми розумний чоловік, а тому його треба боятися...” [4: 558], а це призводить до того, що “...дитина і серцем, і умом жахається свого учителя, замість того, щоб любити, а любивши розуміти” [4: 558].

А далі письменник подає ще один принцип виховання: “Учитель мусить бути учням за батька серед шкільної сім’ї і за матір серед шкільної малечі” [4: 559], тобто вчитель має бути мудрим і справедливим у середній та старшій школі, і ніжним та терплячим до дітей молодшого шкільного віку.

Говорячи про розвиток особистості після школи, П.Куліш категорично заявляє: “Не гімназія і університет мусять бути головними ступенями до того, щоб кохана дитина ваша сталась чоловіком достойним, а перш усього – рідна хата, початкова школа” [4: 560] – це та проблема і той необхідний спосіб виховання, який ліг в основу системи виховання В.Сухомлинського, який також твердив, що саме батьки повинні стати основними вихователями своєї дитини (“Батьківська школа”).

Закінчує письменник цей підрозділ зверненням до батьків: “Знайте ж, батьки і матері, знайте кожне чисте і блага серце, що школа не мусить лякатися дитини” [4: 560], що можна розглядати як один із принципів виховання.

Таким чином, П. Куліш у статті “Виховане і наука” чітко сформулював засади виховання дітей:

по-перше, батькам потрібно завжди пам’ятати про те, що заохочуючи прояви в дитини байдужості у ставленні до інших, безпощадності, жорстокості – вони не тільки дитині шкодять, а й собі теж завдають ще більшої шкоди;

по-друге, батьки повинні чітко усвідомити на що саме вони будуть спрямовувати своїх дітей у вихованні на творення добра і блага собі та іншим людям, чи навпаки – зла;

по-третє, саме від виховання душі (внутрішнього світу) дитини батьками залежить її майбутнє, а відповідно й їх самих;

по-четверте, дітей потрібно виховувати так, щоб вони шанували батьків в душі, тобто прагнули жити для них, бути вдячними не тільки за своє народження, а головне – за батьківську турботу про них;

по-п'яте, родина повинна стати опорою для школи у вихованні дітей;

по-шосте, зусилля родини і школи повинні бути спрямованими в одному напрямку;

по-сьоме, вчитель повинен стати для учня духовним наставником, таким як і батько з матір'ю.

Як бачимо, майже всі ці принципи – це основи формування особистості, які вивчала і вдосконалювала українська педагогіка ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк Т. Педагогічні погляди П.Куліша / Творчі та ідейні шукання П.О. Куліша в контексті сьогодення: Зб. наук. праць до 180-річчя від дня народження П.Куліша. Інститут українознавства Київського національного університету імені Т.Шевченка. – К.: ЛЕСЯ, 2000 – 117 с.
2. Веркалець М. Освітницько-педагогічна спадщина (П.Куліш) // Рад. школа. – 1989. – № 8. – С.86–88.
3. Історія української школи і педагогіки / За ред. О. О. Любара, М.Г. Стельмаховича, Д.Т. Федоренка. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – 450 с.
4. Куліш П. “Виховане і наука” / Твори П.Куліша: В 6-ти томах. – Т.6: Гісторія, література й інша проза. – Львів: Просвіта, 1910. – С. 551–565.
5. Куліш П. Листи до М. Білозерського. – Львів – Нью-Йорк: Видавництво М. П. Коць, 1997. – 224 с.
6. Лазарева В. Українознавча спадщина П.Куліша в розбудові національної освіти // Українознавство. – 2002. – Число 3. – С.102–105.
7. Терлецький В. Пантелеймон Куліш і Костянтин Ушинський / Творчі та ідейні шукання П.О. Куліша в контексті сьогодення: Зб. наук. праць до 180-річчя від дня народження П.Куліша. Інститут українознавства Київського національного університету імені Т.Шевченка. – К.: ЛЕСЯ, 2000. – С.217–220.

УДК 37. 036

Колодійчук О.Я.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ГАЛИЧНИНИ У 1900–1939 РР.

Стаття присвячена дослідженню психофізіологічних аспектів розвитку технічної творчості дітей та молоді Галичини у 1900–1939 роках.

У праці всесторонньо висвітлено основні ідеї та погляди щодо досліджуваної проблеми окремих педагогів і психологів, що діяли у першій третині ХХ століття, а також здійснено аналіз історичних психолого-педагогічних видань та сучасних публікацій, що стосуються вказаного періоду. Виокремлено чинники впливу ручних робіт на виховання учнів та на формування в них чуттєвого апарату. Показано соціально-історичні причини становлення характеру пересічного українця і його ставлення до досягнень науково-технічного прогресу. Розкрито психологічні аспекти формування знань, умінь та навичок технічної творчості у різні вікові періоди розвитку дитини. Описано проблеми використання досягнень психології у системі підготовки молоді до професійної діяльності, зокрема до технічних видів праці.

The article investigates psycho-physiological aspects of young people technical creativity in Galitia during the period of 1900–1939.

Main ideas and opinions concerning the matter of investigation expressed by some educational specialists and psychologists of the mentioned period have been thoroughly elucidated